

In the article questions about principles of the tax law are examined. Its specificity is emphasized the essence and the peculiarities of realization of some of them are shown in practice.

Key words: principles of law, principles of tax law, rinds of principles of tax law.

Надійшла до редакції 10.10.2012 р.

УДК 342.9:5.08

Л. П. Коваленко,
канд. юрид. наук, доцент
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглядаються поняття й законодавче забезпечення юридичної відповідальності за правопорушення у сфері інформаційної діяльності. Аналізується становлення й розвиток законодавства про юридичну відповідальність за правопорушення в досліджуваній царині.

Ключові слова: відповідальність за правопорушення у сфері інформаційної діяльності, інформаційно-правові стосунки, інформаційно-правова норма.

Відповідальність за правопорушення у сфері інформаційної діяльності є важливим складником інформаційного права. Її місце й роль на інформаційно-правовому просторі визначається, по-перше, тим, що відносини такої відповідальності, разом з іншими інформаційно-правовими відносинами складають предмет цієї галузі права. По-друге, суттєва особливість цієї відповідальності полягає у

прагматичності її теоретичних концепцій, домінуюча спрямованість яких підкреслена проблематикою прийняття Інформаційного кодексу України. По-третє, її специфікою є правові зв'язки з відповідальністю кримінальною, адміністративною, цивільною, дисциплінарною. Саме цим і зумовлено її тяжіння до галузевої самостійності, на що постійно звертається увага в наукових дослідженнях.

На жаль, досліджень, що стосуються юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній царині, у вітчизняній юридичній науці надзвичайно мало. Окремі елементи інституту інформаційного права аналізувались у працях Ю. П. Битяка, В. Я. Настюка, В. Г. Пилипчака, В. С. Цимбалюка, Р. А. Калюжного та деяких інших учених-адміністративістів.

Мета даної статті – встановлення сутності і змісту, видів вищезазначеного інституту, аналіз його правової регламентації в українському законодавстві.

З нашого погляду, як вид відповідальності юридичної відповідальності за правопорушення у сфері інформаційної діяльності (інформаційна відповідальність) має законодавче підґрунтя: існує чинне інформаційне законодавство, що визначає поведінку осіб, які порушують норми в галузі інформації, як протиправну, винну, утворюючи певний склад правопорушень (злочинів в інформаційній царині). Лише така протиправна поведінка (проступок, злочин) є підставою відповідальності в інформаційному просторі, зміст якої передбачено в законодавстві. Ця відповідальність є різновидом державного примусу, як вбачається, одним із самостійних засобів підтримання правопорядку й законності в державі, а також регулювання інфор-

маційних відносин, виникаючих при вчиненні окремо визначених законодавством правопорушень досліджуваній сфері.

Будь-який вид інформаційних відносин тільки тоді набуває реальних властивостей (ознак), коли існують гарантії того, що вони будуть виконані суб'єктами, якщо нормативно-правовим актом встановлено юридичну відповідальність за їх невиконання або неналежне виконання. Нині практично сформована основна нормативна база з попередження і припинення правопорушень в інформаційному просторі. Передбачається цивільно-правова, дисциплінарна (включаючи матеріальну), адміністративна і кримінальна відповідальність за вчинення правопорушень і злочинів у цій царині, розроблені й діють у ній численні закони й підзаконні акти. Але їх практичне застосування досить слабке, бракує конкретних механізмів використання й дотримання законодавства на практиці, існують труднощі по накладенню стягнень за його порушення, немає систематизації дій органів виконавчої влади, судів та інших державних органів по виконанню покладених на них обов'язків і реалізації ними прав у сфері інформації.

Основні положення законодавства, що стосуються порушеної проблематики, містяться в Конституції України. У ній за-

кріплено право кожного на недоторканність приватного життя, на особисту й сімейну таємницю; указується, що збирання, зберігання, використання й поширення інформації про приватне життя особи без її згоди не допускаються та ін. Законами України «Про інформацію» [1; 1992. – № 48. – Ст. 164], «Про доступ до публічної інформації» [2] відомості про громадян (персональні дані), тобто про факти, події й обставини особистого життя людини, що дозволяють ідентифікувати її особу, віднесені до конфіденційної інформації. До речі, законодавством також визначені відомості, право вільного доступу до яких не може бути обмежене.

Спеціально уповноважені державою органи посилюють свою увагу до проблеми зміцнення інформаційного правопорядку. У чинному законодавстві щодо національної безпеки України регламентовано, що найважливішими завданнями забезпечення інформаційної безпеки України є: (а) реалізація конституційних прав і свобод громадян України в царині інформаційної діяльності, (б) вдосконалення й захист вітчизняної інформаційної інфраструктури, (в) інтеграція України до світового інформаційного простору і (г) протидія загрозі розв'язування суперечок у сфері інформації.

Особливо відзначається, що національні інтереси України в досліджуваній царині полягають у додержанні інформаційних прав і свобод її громадян щодо отримання важливих відомостей користування ними, в розвитку сучасних телекомунікаційних технологій, у захисті державних інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу.

У Кримінальному кодексі України понад 50 статей передбачають кару за злочини в інформаційній сфері. На жаль, усі вони містяться в різних розділах Кодексу України: наприклад, розд. УП «Злочини у сфері господарської діяльності» містить 4 статті: ст. 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю»; ст. 232 «Розголошення комерційної або банківської таємниці», ст. 232¹ «Незаконне використання інсайдерської інформації»; ст. 232² «Приховування інформації про діяльність емітента».

Адміністративними правопорушеннями в розглядуваній царині слід визнавати протиправну, винну дію чи бездіяльність, яка посягає на інформаційний порядок, інформаційні права і свободи осіб, на встановлений державою порядок і за яку законом передбачено адміністративну відповідаль-

ність. КУАП України передбачає останню за порушення права на окремі види інформації, за відмову в її наданні, за надання неповної або недостовірної інформації, за її втрату. До таких правопорушень, зокрема, належать:

– ст. 41 «Ненадання інформації для ведення колективних переговорів та здійснення контролю за виконанням колективних переговорів, угод»;

– ст. 46 «Навмисне приховування джерела зараження венеричною хворобою»;

– ст. 53² «Приховування або викривлення даних Державного земельного кадастру»;

– ст. 57 «Порушення вимог щодо охорони надр»;

– ст. 58 «Порушення правил та вимог проведення робіт щодо геологічного вивчення надр»;

– ст. 59¹ «Порушення вимог щодо охорони територіальних та внутрішніх морських вод від забруднення та засмічення»;

– ст. 60 «Порушення правил водокористування»;

– ст. 62 «Невиконання обов'язків щодо реєстрації у судових документах операцій із шкідливими речовинами та сумішами»;

– ст. 82¹ «Порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю над операціями поводження з відходами або ненадання чи надання

звітності щодо утворення, використання, знешкодження та знищення відходів»;

– ст. 82³ «Приховування, викривлення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб та зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними»;

– ст. 83¹ «Порушення законодавства про захист рослин»;

– ст. 91⁴ «Відмова від надання або несвоєчасне надання екологічної інформації»;

– ст. 92¹ «Порушення законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи»;

– ст. 96 «Недодержання державних стандартів, норм та правил при проектуванні та будівництві»;

– ст. 96¹ «Порушення законодавства при плануванні та забудові територій»;

– ст. 116³ «Порушення правил реєстрації торгівельних суден»;

– ст. 148⁵ «Порушення правил про взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж загальної користування»;

– ст. 156¹ «Порушення законодавства про захист прав споживачів»;

– ст. 163¹ «Порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків»;

– ст. 164¹ «Порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів та витрат»;

– ст. 164² «Порушення законодавства з фінансових питань»;

– ст. 164⁴ «Демонстрація та розповсюдження фільмів без державного свідоцтва на право розповсюдження та демонстрації фільмів»;

– ст. 164⁹ «Незаконне розповсюдження екземплярів аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних»;

– ст. 164¹⁴ «Порушення законодавства про здійснення закупівель товарів, робіт та послуг за державні кошти»;

– ст. 165¹ «Порушення законодавства в сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування»;

– ст. 165⁴ «Порушення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які призвели до втрати працездатності»;

– ст. 165⁵ «Ухилення від реєстрації в якості платника страхових внесків до Фонду соціального страхування із тимчасової втрати працездатності, несвоєчасна або неповна плата страхових внесків, а також порушення порядку використання страхових коштів»;

– ст. 166⁴ «Порушення порядку надання інформації та виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень» та ін.

Загальним об'єктом правопорушення у сфері інформаційної діяльності встановлений порядок державного управління; родовим – урегульовані Законами України «Про інформацію», «Про звернення громадян» [1; 1996. – № 47. – Ст. 256], іншими нормативними актами суспільні відносини, які виникають, існують при реалізації особами права на інформацію; *безпосереднім* – право громадян і юридичних осіб на інформацію, що передбачає, зокрема, можливість вільного одержання й використання відомостей, необхідних їм для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій (ст. 9 Закону України «Про інформацію»).

Об'єктивна сторона правопорушення виявляється переважно у формі бездіяльності (невиконання або неналежне виконання вимог Закону України «Про інформацію»), а саме: (а) у неправомірній відмові в наданні інформації; (б) у несвоєчасному або неповному її наданні; (в) у наданні інформації, що не відповідає дійсності.

Суб'єктом правопорушення є спеціальний суб'єкт: (а) посадова особа органів законодав-

чої, виконавчої й судової влади, до службових обов'язків якої відповідно до нормативних та інших актів (зокрема, положень, наказів, інструкцій тощо) віднесено розгляд інформаційних запитів і забезпечення надання інформації відповідно до Закону України «Про інформацію»; (б) посадовець органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, засобів масової інформації тощо, до повноважень якого віднесено розгляд звернень (клопотань) громадян (статті 14-16, 19 Закону України «Про звернення громадян»).

Із *суб'єктивної сторони* порушення права на інформацію характеризується ставленням особи до порушення своїх посадових обов'язків щодо забезпечення конституційного права на інформацію. Правопорушення визнається вчиненим умисно, якщо посадова особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправність свого діяння, передбачала його шкідливі наслідки й бажала їх або свідомо допускала їх настання (ст. 10 КУпАП). Адміністративне правопорушення визнається вчиненим з необережності, коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків свого діяння, але лег-

коважно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості їх настання, хоча повинна була й могла їх передбачати (ст. 11 КУпАП). Формою вини правопорушника переважно є необережність (недбалість або самовпевненість). В іншому є підстави для притягнення винної посадової особи до відповідальності за службові злочини (наприклад, ст. 366 КК України).

Частина 2 ст. 212³ КУпАП встановлює відповідальність посадовця за повторне вчинення порушення протягом року з числа передбачених ч. 1 цієї ж статті, за яке особа вже зазнала адміністративного стягнення.

Правопорушення, передбачені ст. 212³ КУпАП, необхідно відмежовувати від тих які містить Закон України «Про боротьбу з корупцією» [1; 1995. – № 34. – Ст. 266]. У примітці до цієї статті говориться, що посадові особи, на яких поширюється дія названого Закону, відповідно до нього притягуються до відповідальності за такі діяння. Зокрема, йдеться про посадових осіб – суб'єктів корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з ними (ст. 2 Закону), для яких залежно від характеру їх протиправного діяння можливе настання відповідальності за ст. 1, пунктами «а» чи «г» ч. 1 ст. 5, пунктами «а», «б» чи «г» ч. 2 ст. 5 вказаного Закону.

Протокол про правопорушення, передбачений ст. 212³ КУпАП, складає прокурор або уповноважена ним особа із числа працівників прокуратури (п. 11 ч. 1 ст. 255 КУпАП, ст. 56 Закону України «Про прокуратуру») з додержанням вимог, передбачених статтями 256 і 268 КУпАП, ст. 63 Конституції України. Справа про таке адміністративне правопорушення розглядається суддею місцевого суду в 15-денний строк з дня одержання протоколу про нього.

Підставою для виникнення юридичної відповідальності виступає здійснене суб'єктом (учасником) інформаційних правовідносин *правопорушення в інформаційній сфері*. Ним прийнято вважати *винне, протиправне діяння (дія, бездіяльність) конкретного суб'єкта, яке зазіхає на встановлений інформаційний правопорядок, спричиняє шкоду інформаційній сфері або створює реальну загрозу цього*. Для реалізації юридичної відповідальності важливо встановити причинно-наслідкові зв'язки між негативними наслідками, що настали в результаті правового припису, й діями (бездіяльністю) передбачуваного правопорушника.

Основною метою застосування юридичної відповідальності до правопорушників є підтримка інформаційного правопорядку, заснованого на держанні більшістю суб'єктів інформаційних правовідносин, установлених матеріальними нормами інформаційного права, а не тільки покарання винного.

На жаль, не усі суб'єкти інформаційних правовідносин дотримуються правопорядку. Багато хто з них його порушує й зазнає дії норм інформаційного права, що встановлюють юридичну відповідальність. Проте на частину суб'єктів сам факт наявності таких норм права, що встановлюють юридичну відповідальність, діє як стримуючий чинник, який застережує їх неправомірні дії в інформаційній царині. Звідси випливає, що встановлення юридичної відповідальності має ще й певне морально-виховне значення.

Таким чином, *юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері* – це застосування до винної особи, яка його вчинила, заходів дії, передбачених санкцією порушеної норми інформаційного права у відповідно регламентованому порядку.

Список літератури: 1. Відомості Верховної Ради України. 2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р., № 2939 – VI // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 10. – Ст. 446. 3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р., № 2657 – XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 164.

ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРАВОНАРУШЕНИЯ В СФЕРЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Коваленко Л. П.

Рассматриваются понятие и законодательное обеспечение юридической ответственности за правонарушения в сфере информационной деятельности. Анализируются становление и развитие законодательства юридической ответственности за правонарушения в исследуемой области.

Ключевые слова: ответственность за правонарушения в сфере информационной деятельности, информационно-правовые отношения, информационно-правовая норма.

LEGAL RESPONSIBILITY FOR OFFENCES IN THE FIELD OF INFORMATIVE ACTIVITY

Kovalenko L. P.

A concept and legislative providing of legal responsibility are examined for offences in the field of informative activity. Also in the article, becoming and development of legislation is analyzed about legal responsibility for offences in the field of informative activity.

Key words: responsibility for offences in the field of informative activity, informatively-legal relations, informatively-legal norm.

Надійшла до редакції 24.07.2012 р.